

Świadczenia niepieniężne jako niezbędne metody pomocowo-opiekuńcze w minimalizowaniu dysfunkcji w rodzinach wielodzietnych

Katarzyna Burzmińska¹

Wstęp

„Jeżeli żyjesz dobrem tych, dla których pracujesz, gdy dostrzegasz ludzi, z którymi pracujesz – przestajesz żyć tylko dla siebie” – pisał ks. Jan Twardowski, podkreślając, jak ważna jest praca dla drugiego człowieka². W ustawie o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej czytamy: „Dla dobra dzieci, które potrzebują szczególnej ochrony i pomocy ze strony dorosłych, środowiska rodzinnego, atmosfery szczęścia, miłości i zrozumienia, w trosce o ich harmonijny rozwój i przyszłą samodzielność życiową, dla zapewnienia ochrony przysługujących im praw i wolności. Dla dobra rodziny, która jest podstawową komórką społeczeństwa oraz naturalnym środowiskiem rozwoju, i dobra wszystkich jej członków, a w szczególności dzieci. W przekonaniu, że skuteczna pomoc dla rodziny przeżywającej trudności w opiekowaniu się i wychowa-

¹ Katarzyna Burzmińska, absolwentka Instytutu Historii Uniwersytetu Opolskiego.

² Jan Twardowski (1915-2006) – poeta, ksiądz katolicki. Jego lirka najczęściej przyjmowała formy osobistego zwierzenia, rozmowy czy modlitwnej kontemplacji. Bliska tradycji franciszkańskiej, określa postawę otwartą i ufą, wychodząc naprzeciw cierpiącym i niewierzącym. Dobrek ks. Twardowskiego obejmuje kilkadziesiąt zbiorów wierszy, przypowieści i anegdot związanych z wiarą. *Wielka encyklopedia Polski*. T. 10. Kraków 2005 s. 48; *Myśli na każdy dzień*. Poznań 2015 s. 143.

niu dzieci oraz skuteczna ochrona dzieci i pomoc dla nich może być osiągnięta przez współpracę wszystkich osób, instytucji i organizacji pracujących z dziećmi i rodzicami”³.

Istotą polityki społecznej etapowo staje się rozwój zindywidualizowanych, dostępnych dla obywateli usług. Świadczenia finansowe i redystrybucja środków nie są dominujące. Obie formy są uzupełniającym się systemem, którego celem jest koordynowanie procesu odnowy rodzin⁴. Duże rodziny zmagają się z problemem usamodzielnienia. Polegają na pomocy finansowej, która jest im przyznawana w formie świadczeń. Najistotniejszymi trudnościami w autonomiczności staje się sytuacja na rynku, wymagania dotyczące opieki nad dziećmi przez jedno z opiekunów, brak kwalifikacji zawodowych oraz umiejętności społecznych, które potęgują niezaradność życiową. Bezrobocie generuje ubóstwo i marginalizację rodzin wielodzietnych. Problemy opiekuńczo-wychowawcze są wypadkową gorszego funkcjonowania rodziny. Kłopoty wychowawcze w rodzinach z jednym bądź dwójką dzieci są mniejsze. Brak czasu przeznaczonego na uczenie dzieci jest równoznaczne z dysfunkcjami i trudnościami. Rodziny mierzące się z realną marginalizacją i wykluczeniem są obciążone wydłużonym okresem pozostawiania dzieci na utrzymaniu rodziców⁵.

Współcześnie praca socjalna obszerniej zaznacza swą obecność w życiu i funkcjonowaniu potrzebujących dzieci, młodzieży, rodzin, innych grup społecznych, społeczności lokalnych, społeczeństw, społeczeństwa globalnego. Postrzegana jest w przedsięwzięciu humanitarnym oraz prospołecznym⁶. Pomoc społeczną obejmują również dzia-

³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Dz.U. 2011 nr 149 poz. 887 s. 4.

⁴ M. Grewiński. *Dokąd zmierzamy? Dylematy przyszłości systemu pomocy społecznej*. W: *System pomocy społecznej w Polsce – wyzwania i kierunki*. Red. M. Grewiński, A. Zasada-Chorab. Toruń 2012 s. 115.

⁵ M. Szyszka. *Wielodzietność w Polsce – społeczne postrzeganie i pomoc państwa*. Wrocław 2015 s. 181-182.

⁶ *Praca socjalna z dziećmi, młodzieżą i rodziną*. Red. M. Ruszkowska, M. Winiarski. Warszawa 2014 s. 21.

łania wspierające, jest to bowiem zorganizowany system świadczeń i instytucji społecznych, których głównym zadaniem jest pomaganie. Wsparcie to powinno opierać się na osiąganiu przez jednostki i grupy satysfakcjonujących standardów życia oraz poprawnych relacji osobistych i społecznych⁷.

Spektrum działań rozszerza się, a rodziny wielodzietne nie tylko korzystają z form pomocy pieniężnej i niepieniężnej, ale przede wszystkim odbudowują wizerunek, który jawi się wielu stereotypowo. Rodzina wielodzietna, mająca różnorakie tony dysfunkcji, jest mimo wszystko doceniana. To pożądane środowisko osób niekoniecznie musi być kojarzone z marginesem społecznym, patologią i destrukcyjnym chaosem. Rodziny wielodzietne są wartościowe ze względu na tradycyjny model, ale i pod kątem demografii. Rodzina to silne więzi dające bezpieczeństwo. To także wyzwanie w dobie konsumpcjonizmu, egocentryzmu, zawodowych ambicji. Rodzina wielodzietna nie jest już oczywistą formą życia. Deklaracje dotycząca jej założenia składa coraz mniej młodych ludzi. Popularny model rodziny małodziejnej formuje przekonanie, że jakość życia zależy od wyborów skierowanych w stronę wygody. Większa liczba dzieci zawsze będzie się wiązać z ograniczeniami i ustępstwami, a tego coraz młodsze pokolenia nie chcą brać pod uwagę. W dobie wygodnictwa i braku poświęcenia rodzina wielodzietna powoli zanika w świadomości jako coś pożądanego lub relatywnie normalnego. Dlatego państwo, u podstaw którego leży promocja tej stale transformującej się instytucji, ma na celu kreowanie nowych działań kierujących rodzinę na podium klasycznych oczekiwań. Praca zawodowa może śmiało łączyć się z wychowywaniem dzieci, małżonkowie dzielą się opieką, a wszelkie programy pomagają dużym rodzinom w przetrzebieniu materialnej i niematerialnej, w zależności od jej potrzeb⁸.

⁷ M. Świdorska. *Asystent rodziny – współczesna forma pomocy rodzinie*. Łódź 2013 s. 8.

⁸ M. Szyszka. *Wielodzietność w Polsce* s. 177-179.

Rodzina wielodzietna – podstawowym środowiskiem życia

Naturalnym środowiskiem dla rozwoju dzieci jest rodzina. Jest ona pierwszą instytucją wychowania mającą wpływ socjalizacyjny. Stwarza warunki sprzyjające bądź hamujące podstawowe procesy i etapy życia. Rodzina charakteryzuje się również wpływem na kształtowanie świata wartości i norm postępowania. Podstawowymi jej funkcjami są: utrzymanie ciągłości gatunku ludzkiego (prokreacyjna), przygotowanie jednostki do życia w społeczeństwie (socjalizacyjna), zapewnienie odpowiednich warunków bytowych (ekonomiczna). Każda rodzina inaczej radzi sobie z wykonywaniem poszczególnych zadań. Role biopsychiczne, opiekuńczo-zabezpieczające, społeczno-wyznaczające, ekonomiczne czy socjopsychologiczne są warunkowane przez wiele czynników. Rodzina jest podstawowym środowiskiem życia człowieka, ale jest także ważnym wyznacznikiem kondycji społeczeństwa⁹.

Według ustawy o świadczeniach rodzinnych rodzina wielodzietna oznacza rodzinę wychowującą troje i więcej dzieci mających prawo do zasiłku rodzinnego¹⁰. Ponosi ona większe wydatki związane z mieszkaniem czy wyposażeniem dzieci do szkoły. Na gruncie negatywnym ocenia się, że właśnie w rodzinach wielodzietnych częściej pojawia się ubóstwo, które jest przyczynkiem wielu dysfunkcji zarówno rodziców, jak i potomstwa. Jednym z wyznaczników procesu pauperyzacji jest bezrobocie. Środowiska rodzin wielodzietnych są dotknięte wieloma ułomnościami w takich kwestiach, jak: zabezpieczenie podstawowych potrzeb materialnych wobec członków, ochrona życia oraz zdrowia, wdrażanie do życia społeczno-kulturowego. Problemy występują również w kwestii regularnej realizacji obowiązku szkolnego oraz dalszych powiązań, czyli barier, jakie pojawiają się w rozwoju dzieci. Dzieci wycho-

⁹ B. Krzesińska-Żach. *Pedagogika rodziny*. Białystok 2007 s. 25-27

¹⁰ *Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych*. Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 s. 11.

wujące się w warunkach, gdzie zabezpieczenie materialne określone jest w minimalny sposób, są nienormatywnie socjalizowane. Wynikiem tego są ograniczenia w dostępie do edukacji, kultury i w efekcie do wykształcenia, warunkujące poniekąd dalszą przyszłość¹¹.

Rodzinne komplikacje, czyli dysfunkcje i ich następstwa

W nomenklaturze pedagogicznej wymieniane są dwa typy rodzin: funkcjonalne i dysfunkcjonalne. Wspólnota rodzinna, która troszczy się o zaspokajanie wzajemnych potrzeb, zwłaszcza mających wpływ na rozwój dzieci, wypełnia swoje powinności z wiążącymi zaletami. Mocną stroną takiej rodziny jest docenianie i akceptacja dzieci. W dysfunkcjonalnych jest odwrotnie. Rodzice niereagujący na bezbronność, zależność czy niedojrzałość pogłębiają jedynie źródło złych cech, jakie wpływają na dalsze życie dziecka, a potem osoby dorosłej, nierzadko popełniające te same błędy. Rodziny problemowe są niewydolne wychowawczo, a zaniedbywanie realizacji funkcji podstawowych i ważnych prowadzi do negatywnych skutków emocjonalnych, zaniżonych osiągnięć edukacyjnych, aspiracji, kariery zawodowej i życia osobistego. Istotnie przyczyniające się do pogłębiania destrukcji w rodzinie są wszelkie patologie społeczne¹². Jednostki, grupy i instytucje będące

¹¹ *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. Red. T. Pilch. Warszawa 2010 s. 444-448.

¹² Patologia społeczna etymologicznie oznacza naukę o cierpieniu. Jest to rodzaj zachowania, typ instytucji, typ funkcjonowania jakiegoś systemu społecznego, rodzaj struktury, będące sprzeczne do światopoglądowych wartości w danej społeczności. Patologia staje się uzależniona od ludzkich ocen. Kryteria ją oceniające to: występowanie patologii w większej zbiorowości, brak społecznej akceptacji, wykorzystanie społeczności do konsultowania i niwelowania jej zasięgu. Dysfunkcje nieprawidłowego zachowania definiowane są jako negatywne zjawiska społeczne, bowiem naruszają one normy i wartości, charakteryzują się destrukcyjnym postępowaniem, a ich skala jest masowa i wymaga zbiorowej pracy nad przeciwstawieniem się danym procesom. I. POSPISZYL. *Patologie społeczne*. Warszawa 2009 s. 11-12.

w sprzeczności z obowiązującymi wartościami definiowane są jako dysfunkcyjne. Poziom określający rodzinę patologiczną umieszcza ją na tzw. marginesie. Kolizja z wytycznymi prawa, z powszechnie przyjętą moralnością staje się wynikiem rozpadu współżycia wewnątrz rodziny, jej działalności wychowawczej i pogłębiających się cech patogenicznych¹³.

Rodzinność i rodziny w całym swym wymiarze narażone są na wiele problemów. Każdy z nich prowadzi do pogłębiania dysfunkcji i niedoborów w sferze emocjonalnej. Choroby rodziców lub ich przedwczesna śmierć prowadzą do braku autorytetu, doświadczania miłości, bliskości, akceptacji, opieki. Przestrzeń dziecka zostaje zaburzona, a jego rozwój zdecydowanie zahamowany. Problem alkoholizmu pogłębia poczucie permanentnego stresu i wstydu zarazem. Uzależnienie od używek pogłębia demoralizację, a także staje się przyczynkiem do imitowania dewiacji współuzależnienia. Problem często powiązany jest z przemocą w postaci różnych przestępstw, od gróźb karalnych, po naruszenie nietykalności cielesnej. Agresja, brutalność, ciągłe awantury często współwystępują z używkami i jego pochodnymi, rodząc kolejne emocjonalno-rozwojowe stłumienie. Przemoc fizyczna i psychiczna prowadzi do pogłębiania stanów zaburzeń psychicznych, a co za tym idzie depresji i jej najokrutniejszej pochodnej: samobójstwa. Kolejnym czynnikiem komplikującym jest bezrobocie. Oczywiście ubóstwo nieodzwrotnie łączy się z napiętą sytuacją w domu. Frustracje scalają się z bezsilnością i zaburzeniami, które są wynikiem biedy. Brak zatrudnienia nie jest sam w sobie kataklizmem. W obecnych czasach poszukiwanie pracy jest przystępniejsze. Urzędy pracy stale otrzymują dofinansowania programowe, które wspierają bezrobotnych i pomagają im znaleźć przynajmniej chwilowe zajęcie. Jednak najistotniejszy jest tu czynnik „chęci”. Niestety, bezrobotna i uzależniona osoba gnębiąca najbliższych

¹³ B. Krzesińska-Żach. *Pedagogika rodziny* s. 47-49.

staje się główną przyczyną wielu problemów natury materialnej i psychicznej¹⁴.

Prawidłowy rozwój rodzin wielodzietnych zaburza także choroby i kalectwa powodujące niepełnosprawność, która w znacznym stopniu rzutuje na życie całej rodziny. Zdarza się, że w rodzinach wielodzietnych obok dzieci zdrowych wychowują się dzieci chore. Są to dzieci z odchyleniami od intelektualnej normy, z fragmentarycznymi deficytami i zaburzeniami rozwoju. Dziecko niepełnosprawne wymaga większego zrozumienia, cierpliwości i przede wszystkim opieki. Rodzicielstwo staje się trudniejsze. Choroba wpływa na wiele psychologicznych aspektów wychowawczych. Liczne niespełnienia, obawy i lęki potęgują strach przed rzeczywistością. Towarzyszące poczucie winy jest również pochodną napięcia i konfliktów. Do tego dochodzą różnego rodzaju bolesne doświadczenia związane z leczeniem, rehabilitacją, względnie stałą opieką nad dzieckiem. Utrudnieniem dla całokształtu jest reakcja otaczającego społeczeństwa, nierzadko przysparzająca cierpienie, oraz poczucie żalu. Rodzice dziecka muszą nauczyć się akceptacji nie tylko jego, ale i nowej przestrzeni. W rodzinach wielodzietnych dysfunkcyjnych jest to jeszcze trudniejsze niż w rodzinach mniejszych, dobrze radzących sobie z zaistniałymi problemami czy wypadkami losowymi. Rodzina we wszystkich działaniach opiekuńczo-wychowawczych musi przejść wiele zmian we wzorach jej uprzedniego funkcjonowania. Nierzadko rozwijająca się nieprawidłowa atmosfera potrzebuje wsparcia osób trzecich. Instytucje oraz organizacje społeczne zajmują się różnorodnymi formami takiego wsparcia. Istotna jest pomoc medyczna, a więc wszelkie rehabilitacje i zajęcia pomagające w dobrym rozwoju dziecka. Różne poradnie pomagają rodzicom wypracować odpowiedni system opieki. Przedszkola dopasowane do potrzeb niepełnosprawności również stają się coraz większą oazą dla dzieci i ich opiekunów. Każde kalectwo wiąże się z inny-

¹⁴ *Encyklopedia rodzice i dzieci*. Red. M. Pawlus. Bielsko-Biała 2002 s. 546-555.

mi potrzebami. Inaczej należy opiekować się dzieckiem niewidomym, a inaczej dzieckiem z autyzmem czy zespołem Downa. Każda opieka natomiast ma jeden wspólny mianownik: należy pokochać dziecko najmocniej, jak się potrafi, aby ono najlepiej, jak to możliwe, zrozumiało to uczucie¹⁵.

Świadczenia niepieniężne i proces wspomagania przez pomoc społeczną

Świadczenia niepieniężne stanowią zróżnicowaną platformę opiekuńczo-pomocową. Paleta możliwości pozwala praktykom pracy socjalnej na stosowanie rozmaitych form protekcji, porad czy subwencji¹⁶. Świadczenia niepieniężne to: praca socjalna, bilet kredytowany, składki na ubezpieczenie zdrowotne, składki na ubezpieczenie społeczne, pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie, sprawienie pogrzebu, poradnictwo specjalistyczne, interwencja kryzysowa, schronienie, posiłek, niezbędne ubranie, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy, specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia, mieszkanie ochronne, pobyt i usługi w domu pomocy społecznej, pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych¹⁷.

Praca socjalna to celowa i zorganizowana pomoc, która dotyczy obszarów niewydolnych społecznie i ekonomicznie. Misja dążenia do polepszenia sytuacji w danym środowisku realizowana jest w odniesieniu do indywidualnej i grupowej aktywności człowieka. Wykorzystywane są

¹⁵ S. Cudak. *Wychowawcze i emocjonalne funkcjonowanie rodziny z dzieckiem niepełnosprawnym*. Łódź 2007 s. 12-16 i 42-43.

¹⁶ M. Świdarska. *Asystent rodziny* s. 27.

¹⁷ *Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej*. Dz.U. 2004 nr 64 poz. 593 s. 31-32.

metody określające pojedyncze osoby, grupy oraz środowiska. Włączane są do tego techniki psychoterapii, poradnictwa, mediacji czy rzecznictwa¹⁸. Różnorodne terapie oparte na działaniach psychospołecznych wymagają odpowiedniej diagnozy, która jest warunkiem wstępnym rozwiązania problemów. Pracownik socjalny wspomaga poprzez odpowiednią relację i działania nakierowane na wsparcie w danej kategorii pomocowej i opiekuńczej¹⁹.

Pomoc rodzinie może przybrać charakter indywidualny i zespołowy. Bazą procesu wspomagania środowiska jest przezwyciężenie trudności, które są głównym prowadzącym zakłóconego funkcjonowania rodziny. Kluczowymi składnikami warsztatów i metod pomocy są osobowość i umiejętności osoby wspierającej. Rządowe formy pomocy opierają się na instytucjach wspomagających rodzinę (żłobki, przedszkola, szkoły), poradnictwie (poradnie przedmażeńskie, rodzinne, pedagogiczno-psychologiczne, zdrowia psychicznego, ośrodki terapii nerwic, świetlice socjoterapeutyczne), sądownictwie (sąd rodzinny), policji oraz instytucjach i organizacjach pomocy społecznej (Polski Komitet Pomocy Społecznej, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, Dom Pomocy Społecznej, Polski Czerwony Krzyż). Pozarządowe formy wspomagania to stowarzyszenia (działalność ochotnicza i prospołeczna), fundacje (promowanie i zaspokajanie potrzeb społecznych), ruchy społeczne (ukierunkowane na pomaganie jednostkom, działanie w służbie publicznej), Caritas Polska (przedsięwzięcia cykliczne, pomoc indywidualna, akcje doraźne, formacje edukacyjne) oraz kościoły różnych wyznań (wszechstronna pomoc potrzebującym)²⁰.

Wyróżniane są czynniki rodowodu opieki społecznej, a są nimi: charakter humanistyczny, pragmatyczny, a także teleologiczny. Opieka społeczna kształtuje ponie-

¹⁸ *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*. Red. D. Lalak, T. Pilch. Warszawa 1999 s. 202-203.

¹⁹ *Słownik socjologii i nauk społecznych*. Red. G. Marshall. Warszawa 2004 s. 252-253.

²⁰ B. Krzesińska-Żach. *Pedagogika rodziny* s. 72-74.

każdą sytuację społeczeństwa na danym obszarze. Jej rola sprowadza się również do narzędzia kontroli, które oddziałuje na porządek społeczny. Funkcje opieki społecznej stają się pochodną celów instytucji odpowiedzialnych za pomoc na poszczególnych płaszczyznach wsparcia. Model polityki społecznej stanowi swoiste zabezpieczenie społeczne, które realizowane jest w danym miejscu i czasie²¹. Potrzeba wsparcia rodzin stale przybiera tendencję wzrostową. Rodziny objęte pomocą socjalną, społeczną i pedagogiczną potrzebują profilaktycznych i kompensacyjnych działań. Bezpośrednimi formami działań są następujące kierunki: kompensacja społeczna, czyli wyrównywanie braków pierwotnych, jak niedoskonałości biologiczne, społeczne, kulturalne. Profilaktyka ma na celu stymulowanie do podjęcia działań niwelujących zagrożenia. Ważna jest neutralizacja czynników negatywnych. Nagłe nieszczęścia i pierwsze złe skutki niepowodzeń opanowuje ratownictwo²².

Pomoc asystenta rodziny a idea wsparcia

Asystent rodziny jest odpowiedzialny za deficyty systemu pomocy społecznej. Wsparcie rodzin niezaradnych życiowo nie jest zadaniem łatwym. Asystentura opiera się bowiem na bliskim kontakcie z osobami potrzebującymi pomocy. Bieda, bezrobocie, uzależnienia, przemoc nie tylko utrudniają wypełnianie naturalnej roli opiekuńczej, ale są też głównymi mianownikami trudności z komunikacją społeczną. Praca asystenta rodziny polega głównie na przekazywaniu dobrych wzorców oraz na doradztwie w kwestiach mających wpływ na zaburzenia i dysfunkcje funkcjonowania jej członków. Rola osoby, która wspomaga dane środowisko, nie może prowadzić do wyřeczania. Tematy trudnych realiów, problemów socjalnych i braku perspektyw kierują asystenturę na rozwiązywanie wielu

²¹ A. Kokoszkiewicz. *Opieka społeczna jako zadanie państwa. Studium teoretycznoprawne*. Lublin 2015 s. 29.

²² B. Krzesińska-Żach. *Pedagogika rodziny* s. 70-71.

kwestii. Przede wszystkim asystent pomaga w rozwiązywaniu trudności finansowych. Zajmuje się sprawami mieszkaniowymi, czyli pilnuje zadłużeń, opłat, legalności pobytu. Realizuje zaległe i bieżące sprawy urzędowe. Załatwia całą gamę administracyjnych dokumentów, od renty po ubezpieczenia czy świadczenia rodzinne. Jego asekurowanie dotyczy zwłaszcza najmłodszych. Pomaga dzieciom poprzez pilnowanie i załatwianie spraw związanych ze szkołą, a więc świetlica, dożywianie w szkole, a także odrabianie zadań domowych. W kompetencjach asystenta znajduje się także kontakt ze służbami i instytucjami, do których należy pomoc społeczna, kuratela sądowa czy administracja. Warty podkreślenia jest fakt, że asystentura zawsze działa na rzecz rodziny biologicznej, w razie gdy dziecko lub dzieci muszą trafić do pieczy zastępczej. To właśnie trud asystentów rodziny ma prowadzić do powrotu dzieci do domu, do rodziców. Dopelnieniem roli pomocnika rodziny są kwestie związane z psychologią rodziny. Podnoszenie umiejętności, realizacja obowiązków rodziców wobec dzieci, uzupełnienie wykształcenia czy poszukiwanie pracy to kolejne stopnie podnoszenia rodziny z letargu niemocy. Do istotnych działań należą: motywowanie do korzystania z poradnictwa rodzinnego, do udziału w terapii uzależnień, pomoc w naprawie relacji wewnątrz i na zewnątrz w środowiskach, aktywizacja zawodowa, pomoc w podjęciu pracy, kursu czy szkolenia. Istotny jest również bodziec do pracy nad autorytetem, podnoszenie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych. Zadania obejmują również pracę nad operatywnością rozporządzania domowym budżetem, prowadzeniem gospodarstwa domowego oraz dbaniem o higienę i zdrowie członków rodzin z dysfunkcjami²³.

Typową cechą tej profesji jest indywidualizacja pracy poprzez dostosowanie jej do danej grupy wraz z jej potrzebami. Jest to zawód konkretnie skierowany na cel, jakim jest rodzina i wszystkie pochodne z nią związa-

²³ *Asystentura i mediacje społeczne*. Red. A. Durasiewicz, I. Podobas. Warszawa 2015 s. 114-115.

ne. Przydzielanie asystenta rodziny jest rozwiązaniem strukturalno-organizacyjnym, gdzie głównym celem jest poprawa warunków życia codziennego. Proces odbudowy społecznych kompetencji następuje poprzez optymalne i odpowiednie dbanie o usamodzielnienie się rodziny. Postawa asystenta rodziny winna być aktywna, a zarazem taktowna. Rodzina musi czuć się bezpiecznie. Gwarantem jest poufność i dyskrecja, a jednocześnie zrozumienie i umiejętność słuchania. Unikać należy moralizowania, ponieważ często ogniska problemów sięją ogrom nadwrażliwości czy wyuczonej bezradności, ta natomiast jest pochodną wielu niespójnych działań utrudniających właściwy kontakt. Asystent rodziny musi zachować odpowiednią pozę, mieć czujne baczenie na środowisko, a jednocześnie dystans. Poczucie akceptacji przez rodzinę idzie w parze z odpowiednimi procedurami. Najważniejszym celem jest integracja rodziny poprzez wzmocnienie jej więzi emocjonalnych, odbudowanie funkcji opiekuńczo-wychowawczej oraz budowa spójnego środowiska²⁴.

Podsumowanie

Bezpieczeństwo socjalne jako dobro publiczne cechuje uniwersalność, powszechność i społeczna użyteczność. Rola państwa w zakresie jego ochrony jest bardzo ważna. Gwarantem jest praca jako bezpieczeństwo socjalne. Kolejnymi są rodzina, dobroczynność i świadczenia socjalne dostarczane przez władzę publiczną. Skuteczność działań pomocowych potęgowane jest przez świadczenia niepieniężne. Są to: praca socjalna, poradnictwo prawne, rodzinne, psychologiczne, pomoc w ekonomicznym usamodzielnieniu się czy pomoc w zagospodarowaniu. Istotne jest zatrudnienie socjalne. Łączy ono w sobie elementy pomocy społecznej z fuzją społeczną i zawodową. Wsparcia udziela się również w świadczeniach opartych wyłąc-

²⁴ M. Świdarska. *Asystent rodziny* s. 37-47.

nie lub w przeważającej części na metodzie opiekuńczej. Jest to system działający w przypadku braku możliwości przezwyciężenia życiowych trudności, co wynika zazwyczaj z niepełnosprawności, choroby lub podeszłego wieku podopiecznego. Do takich form należą usługi opiekuńcze i pobyt w domu pomocy społecznej²⁵.

Wspomaganie kwestii społecznych o istocie bytowej w zakresie rodziny jest bardzo ważną częścią polityki, u podstaw której leży rodzina. Aby usamodzielnic rodzinę, należy spełnić niezbędne warunki. Istotne jest przede wszystkim bezpieczeństwo dzieci oraz ich opiekunów. Gospodarstwo domowe powinno być rozwinięte w co najmniej dobrym stopniu umiejętności. Ważne są dobre relacje w rodzinie nuklearnej²⁶. Kluczowe jest ograniczenie zjawisk patologicznych, takich jak alkoholizm, przemoc, wykorzystywanie seksualne. Kolejnym istotnym wyznacznikiem jest regulacja spraw sądowych, urzędowych. Ponadto rodziny powinny cechować się samodzielnością w rozwiązywaniu trudności życia codziennego oraz w realizacji różnorodnych spraw na rzecz dzieci i domu. Poczucie siły, własnej wartości i kontrola nad życiem wyznacza odpowiednie granice w egzekwowaniu praw i funkcjonalnego bytu, który staje się gwarantem prawidłowej realizacji polityki rodzinnej. Największe trudności z osiągnięciem pełnego uniezależnienia od opieki społecznej mają rodziny niepełne wielodzietne, w których jeden z rodziców nie może podjąć pracy zawodowej ze względu na opiekę nad dziećmi. Trudności występują również w rodzinach z problemem niepełnosprawności czy zaburzeniami natury psychicznej²⁷.

Wielodzietność jest wspierana przez rząd. Premiowanie rodzin posiadających przynajmniej troje dzieci jest

²⁵ I. Sierpowska. *Bezpieczeństwo socjalne jako dobro publiczne*. „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2015 nr 16 (3) s. 46-50.

²⁶ Rodzina nuklearna – inaczej rodzina mała, termin stosowany do oznaczenia grupy składającej się z małżonków oraz zależnych od nich dzieci. *Słownik socjologii i nauk społecznych* s. 279.

²⁷ *Asystentura i mediacje społeczne* s. 118-119.

finansowane na wielu płaszczyznach. Politykę rodzinną uzupełniają następujące świadczenia: zasiłek porodowy, zasiłek rodzinny, dodatki z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego, samotnego wychowywania dziecka, wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej, kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego, rozpoczęcia roku szkolnego czy urlopu wychowawczego. Jest to bardzo ważne, ponieważ sytuacja tych rodzin często jest trudniejsza niż rodzin mniejszych. Rząd promuje również rolę małżeństwa. Pozytywny wizerunek rodzin ma przede wszystkim unaocznic młodym, jak cenną instytucją jest wspólnota rodzinna. Ranga rodziny i znaczenie rodzicielstwa jest bardzo ważne w dobie konsumpcjonizmu i indywidualizmu. Młodzi ludzie nastawieni na karierę zawodową odkładają decyzję o założeniu rodziny bądź nie biorą jej szczególnie pod uwagę. Problem dotyczy również sytuacji demograficznej, która pokazuje, że rodzi się coraz mniej dzieci, a rodzice decydują się na potomstwo coraz później²⁸.

Nieustannie zmieniają się wzory życia rodzinnego. Nowoczesność i nierozzerwalne zmiany schematów płci w społeczeństwie modyfikuje postrzeganie tradycyjnych wartości²⁹. Kobiety ponoszą większe koszty łączenia ról zawodowych i domowo-rodzinnych. „Podwójny etat” staje się większym obciążeniem psychicznym. Kobiety odpoczywają mniej, przez co narażone są na więcej chorób wynikających z przewlekłego stresu. Inaczej jest z mężczyznami, dla nich bowiem rodzina stanowi podstawę wsparcia. Współcześnie coraz więcej kobiet niż mężczyzn mierzy się z napięciem emocjonalnym³⁰. Istotą pomocy państwa jest ciągła praca nad polepszeniem bytu zarówno pojedynczych jednostek, jak i grupy, jaką tworzą powiązani ze sobą ludzie. Rodziny wielodzietne są

²⁸ M. Szyszka. *Wielodzietność w Polsce* s. 190.

²⁹ *Rodzina wobec wyzwań współczesności. Wybrane problemy.* Red. I. Taranowicz, S. Grotowska. Wrocław 2015 s. 124.

³⁰ *Tamże* s. 134-135.

niezwykle newralgiczną częścią społeczeństwa. Dlatego każda pomoc niwelująca dysproporcje staje się ważnym elementem pracy nad cenną rzeczywistością i lepszą przyszłością, jak pisał ks. Józef Tischner: „Praca jest pracą dla kogoś. Jej fundamentem jest relacja – ku drugiemu, ku bliźniemu”³¹.

Summary:

As public good, social safety is characterized by universality, commonness, and social utility. The role of the state within the scope of its protection is of key importance. Here, the guarantor is work as social safety. The next are family, charity, and social benefits provided by the public authority. The efficiency of aid activities is amplified by non-monetary benefits. Those include: social work; legal, family and psychological guidance; support in reaching economic independence; or help in management. Social employment is crucial. It combines elements of social aid with social and professional fusion.

Key words:

Aid methods, care, dysfunction, multi-children families, non-monetary benefits, social assistance, family assistant.

³¹ Józef Tischner (1931-2000) – ksiądz, filozof, etyk. Wykładowca na krakowskich uczelniach PAT, UJ, PWST. W swoich filozoficznych i religijnych pracach posługiwał się metodą fenomenologiczną. Był twórcą tzw. filozofii spotkania, dialogu i dramatu. *Wielka encyklopedia Polski* s. 16; W. BONOWICZ. *Alfabet Tischnera*. Kraków 2012 s. 213.